
Valentin
ZSIFKOVITS

GLOBALIZACIJA I ETIKA

Globalizacija je svima poznata krilatica. U tom kontekstu globalizacija znači “da zemlje u svijetu u gospodarskom pogledu rastu zajedno, da se tržišta međusobno više povezuju, te da pokretljivost proizvodnih čimbenika rada i kapitala raste preko nacionalnih granica”.¹ Tako shvaćenu globalizaciju, koja je usredotočena na gospodarsko područje, nazivam globalizacijom u užem smislu riječi. U tom smislu Međunarodni monetarni fond u svojoj reviji *World Economic Outlook* iz svibnja 1997. godine opisuje globalizaciju “kao rastuću međunarodnu integraciju tržišta dobara, usluga i kapitala” s jedne strane, a s druge strane kao “ponovno pokretanje razvoja u svjetskom gospodarstvu, koji su vidljivi već više od sto godina”.² Pod globalizacijom se može podrazumijevati i širi, dalekosežniji proces, proces koji zahvaća gotovo sva područja života i u skladu s time nadilazi nacionalne granice. Taj proces, primjerice, zahvaća životna područja znanosti, tehnike, komunikacije, sredstava masovnog priopćavanja, prometa, masovnog turizma, politike te, naravno, kriminala, tako da se u tom smislu može govoriti i o globalizaciji kriminala. Tu proširenu globalizaciju nazivam globalizacijom u širem smislu riječi. Pri tom su pojedina područja globalizacije međusobno više-manje usko povezana. Tako, pri-

mjerice, razlog ubrzavanja procesa gospodarske globalizacije leži u sve bržoj globalizaciji u širem smislu riječi te u pojeftinjenju prometa i komunikacijskog sustava. Ovaj moj prilog temi globalizacije bavit će se uglavnom gospodarskom globalizacijom i njezinim etičkim vidovima.

OSNOVNA NAČELA MEĐUNARODNE TRGOVINE

Početak globalizacije kao spomena vrijednog gospodarskog prekoračenja nacionalnih granica usko je povezan s teorijom Adama Smitha o podjeli rada, uključivo s teorijom apsolutne prednosti troškova, kao i s teorijom komparativnih troškova Davida Ricarda. Na osnovi tih teorija mogu se oblikovati dva važna, još i danas važeća, načela međunarodne trgovine. Prvo načelo glasi: “Ako se od dvije zemlje svaka od njih specijalizira za proizvodnju onih dobara za koja posjeduje komparativne prednosti (odnosno razmjerno najveću mogućnost učinka), trgovina se isplati svima koji u njoj sudjeluju. U obje zemlje rastu realni dohoci. Ta tvrdnja vrijedi i onda kada je jedna regija u proizvodnji bilo kojeg dobra apsolutno učinkovitija od druge”.³ Drugo načelo može se oblikovati ovako: “Pogrešni sustav carina i uvoznih kvota neće koristiti ‘zaštićenim’ radnicima ili potrošačima jedne zemlje, nego će dapače voditi padu njihovog realnog dohotka, jer poskupljuje uvoz i nanosi štetu gospodarskoj učinkovitosti čitavoga svijeta. Protekcionizam šteti svim zemljama, jer smanjena svjetska trgovina razara učinak proizvodnje, koji sa sobom nosi sustav specijalizacije i podjelu rada”.⁴

GLOBALIZACIJA I OPĆE DOBRO

Temeljeći se na takvim uvjerenjima, posebno pospješena razvojem i pojeftinjenjem prometa i optičaja informacija, globalizacija gospodarstva razvila se osobito počevši od prošlog stoljeća, koje je dakako bilo obilježeno i recesijama te prije svega dvama svjetskim ratovima. Čini mi se da je u okviru naše teme važna tvrdnja da globalizacija gospodarstva predstavlja povijesni proces, koji u određenoj mjeri jednostavno treba uzeti na znanje kao činjenicu, te ga ne treba samovoljno dovoditi u pitanje. Ono što je moguće i što je nužno, jest činjenica da je unutar određenih okvira moguće upravljati tim procesom te na njega utjecati kako bi postigao svoj optimum, a to je globalno shvaćeno opće dobro, koje bih definirao ovako: Globalno opće dobro jest najveća moguća sreća svakog pojedinog društva u svijetu, u sadašnjosti i budućnosti, zasnovana na ljudskoj naravi i na očuvanju stvorenoga, s osobitim poštivanjem osnovnih životnih potreba svijetu, kao i s osobitom brigom za uvjete u kojima se mogu ostvariti dvije navedene dimenzije (ljudska narav i očuvanje stvorenoga).

SVJETLA I SJENE GLOBALIZACIJE

Prije nego što se upustimo u iscrpniju raščlambu gore navedenog optimuma, potrebno je baciti kratki pogled na svjetla i sjene globalizacije. Već spomenuta, u drugoj polovici 20. stoljeća ubrzana, integracija tržišta dobara, usluga i financija, prozvana je reglobalizacijom.⁵ Nasuprot tome, dezintegraciju svjetskog gospodarstva koja je uslijedila početkom i nakon prvog svjetskog rata, Williamson u svojim gospodarsko-povijesnim radovi-

ma naziva deglobalizacija-implozija.⁶ Tu dezintegraciju Williamson prosuđuje kao katastrofalnu. Istog je mišljenja i Landmann kada piše: “Kao što je u prvoj polovici 20. stoljeća pokazala ‘deglobalizacija-implozija’, velika prijetnja za radna mjesta, plaće i blagostanje ne nalazi se u globalizaciji, nego u radikalnom okretanju politike od načela integriranog gospodarstva i otvorenih tržišta”.⁷ Međunarodni monetarni fond piše o globalizaciji i njezinim posljedicama: “Nema sumnje da globalizacija izvanredno puno pridonosi globalnom blagostanju”.⁸ Takva stajališta nadahnjuju se ovakvim razmišljanjima:

- globalizacija je poboljšala razmještaj proizvodnih čimbenika te kao takva pridonijela rastu blagostanja u svjetskom gospodarstvu;
- rastuće blagostanje u svjetskim je razmjerima ujedno pokretač razvoja mirnih i demokratskih odnosa među državama;⁹
- ima nešto u pretpostavci da su pozitivni učinci globalizacije veći od negativnih, zbog čega je lako moguće da dobitnici nadoknade štetu gubitnicima, a da se pri tom ne moraju u potpunosti odreći svoje prednosti;¹⁰
- dosadašnja povijest globalizacije, prije svega od prošlog stoljeća, ide u prilog tezi prema kojoj je blagostanje nacija presudno uvjetovano međunarodnom raspodjelom rada.¹¹

Takvi pozitivni vrijednosni sudovi – prema mojim saznanjima – jesu doduše tipični i reprezentativni za ekonomiste, ali ne za široke slojeve i ostale gremije. Kod posljednjih je uočljivo protuglobalizacijsko raspoloženje, za koje je u jednoj studiji Brookingove institucije stvoren pojam ‘globofobija’.¹² Takvo protuglobalizacijsko raspoloženje izašlo je u posljednje vrijeme na vidjelo prim-

jerice u prosvjedima u Seattleu prigodom skupštine WTO-a te u Davosu prigodom svjetskog gospodarskog foruma. U tom kontekstu valja podsjetiti na knjige koje su objavljene u velikim nakladama s naslovima poput 'Globalizacijaska stupica',¹³ 'Teror ekonomije'¹⁴ ili 'Turbo-kapitalizam'.¹⁵ U tim i sličnim knjigama zastupa se teza "da su globalizacija i silno učinkovita financijska tržišta stvorila 'neobuzdani turbo-kapitalizam' koji namjerava uništiti naša radna mjesta, naše sustave osiguranja prizemljiti na razinu Trećega svijeta, politiku lišiti moći, uništiti okoliš te opljačkati zemlje u razvoju".¹⁶ Isto se može reći i za zemlje u tranziciji. Nadalje, u ovom se kontekstu govori o 'diktaturi tržišta' ili o 'menadžerima milijarde teških investicijskih fondova i svjetskih koncerna', koji 'uništavaju nacionalne države'.¹⁷

Kada gore spominjem gremije, koji prije negativno prosuđuju globalizaciju, mislim primjerice na 'Dokument VIII. općeg zasjedanja Ekumenskog vijeća crkava od 3. do 14. prosinca 1998. u Harariju/Zimbabweu' te u vezi s time na otvoreno pismo ekumenski zauzetih pojedinaca, koje je bilo upućeno sudionicama i sudionicima općeg zasjedanja.

SUMNJA EKUMENSKOG VIJEĆA PREMA GLOBALIZACIJI

U spomenutom Dokumentu VIII. općeg zasjedanja može se između ostalog pročitati: Moć razmjerno malog broja država i poduzeća na Sjeveru "proteže se preko čitave zemaljske kugle i zahvaća u brojna životna područja. ... Važne odluke donosi po prilici 30 zemalja i 60 velikih tvrtki. Planska globalizacija proizvodnje, kapitala i trgovine vodi na svjetskom tržištu do još većeg jačanja moći financijskih središta".¹⁸ Nadalje se upozorava da

globalizacija pridonosi iscrpljivanju nacionalne države, razara slogu društva te u bespoštednom napadu na opće dostojanstvo stvorenja povećava izrabljivanje prirode. Upozorava se i na nedosljednost da se u procesu globalizacije kapital može nesmetano kretati širom svijeta, dok se u isto vrijeme postavljaju nove granice radu, kako bi se spriječilo useljavanje onih koji traže posao. Liberalizacija trgovine, koja predstavlja jedno od najviših načela gospodarske globalizacije, provodi se jednostrano, budući da se razvijene zemlje ponašaju protekcionistički, protiveći se uvozu i općenito su protiv nacionalnih tržišta Juga. O globaliziranom financijskom kapitalu kaže se: "Samo mali dio od jedan i pol bilijuna dolara, koji se dnevno razmijeni na deviznim tržištima, povezan je s osnovnim gospodarskim djelatnostima. Lavovski udio otpada na čistu financijsku špekulaciju, a ne na stvarne investicije. Ta špekulacija slabi već ionako načeta nacionalna gospodarstva. Masovna špekulacija dovela je do sloma financijskih tržišta u Aziji te predstavlja opasnost za svjetsko gospodarstvo u cjelini".¹⁹ Dokument doduše priznaje da brzo napredovanje globalizacije ima potencijalno pozitivnih vidova, ali prema autorima dokumenta, u stvarnosti je ona pretežno negativna za siromašne i slabe.

U istom se smjeru kreću i kritičke tvrdnje u gore spomenutom otvorenom pismu koje su na poticaj prijašnjeg generalnog tajnika Ekumenskog vijeća crkava Philipa Pottera sastavile angažirane osobe iz Njemačke i nekih europskih susjednih zemalja. U pismu se primjerice kaže: "Globalizacija proizvodi silna bogatstva za manjinu i rastuće siromaštvo za mnogo veći broj ljudi".²⁰ Kada je riječ o globaliziranom financijskom kapita-

lu, citira se poznati gospodarski znanstvenik John Maynard Keynes, koji u tridesetim godinama upozorava da: “ako prevlada svijet financija, razvoj jedne zemlje postat će tek sporedni proizvod igre banaka”.²¹

Imamo li pred očima kritički stav tog dokumenta i otvorenog pisma prema globalizaciji financijskog kapitala, neizbježno nam dolazi na pamet kritika kapitalizma u enciklici pape Pia XII. ‘Quadragesimo anno’ iz godine 1931., gdje se u br. 109 kaže: “Konačne posljedice individualističkog duha jesu, časna braćo i ljubljani sinovi, kao što i sami opažate i žalite: slobodna konkurencija uništila je samu sebe, na mjesto slobodnog tržišnog gospodarstva stupila je ekonomska prevlast, težnja za dobitkom pretvorila se u razuzdanu težnju za moći... U međudržavnom životu iz jednog izvora proizišla su dva zla: s jedne strane izvire pretjerani gospodarski nacionalizam i imperijalizam, a s druge strane ne manje pogubni i odurni financijsko kapitalistički internacionalizam ili imperijalizam internacionalnog financijskog kapitala, koji se posvuda nalazi kod kuće gdje pronalazi žrtvu”.

MOGUĆNOSTI USMJERENJA GLOBALIZACIJE PREMA MEĐUNARODNOM OPĆEM DOBRU

Pošto smo prikazali globalizaciju kao povijesni proces te nakon kratkog uvida u pozitivna i negativna mišljenja o globalizaciji, sada se nastoji pokazati mogućnosti najučinkovitijeg usmjerenja globalizacije prema spomenutom međunarodnom općem dobru. U takvom procesu usmjerenja, osobito ako se imaju na umu zemlje u razvoju i tranzicijske zemlje, čine se osobito važnim tri koraka:

- svesti na minimum tamne sjene globalizacije te, koliko je to moguće, promicati njihovu pravedniju raspodjelu, tj. tako da se rasterećuju siromašni i slabi, pri čemu je jasno da se ‘raspodjela’ ne može provesti kao da se dijeli kolač, nego ona ovdje znači da u procesu globalizacije te pri korekcijama rezultata globalizacije, valja voditi računa prije svega o siromašnima i slabima;
- istodobno treba načiniti korak koji ide za maksimalnim promicanjem svijetlih strana globalizacije koji u jednakoj mjeri trebaju zahvatiti siromašne i slabe;
- treći korak koji istodobno valja provesti treba ići u prilog izgradnji i razradi odgovarajućeg globalnog okvirnog poretka s pripadajućim globalnim institucijama i sa strategijom koja će također služiti boljem položaju siromašnih i slabih. Ovdje valja nadodati da pretpostavka za takav okvirni poredak mora biti globalna etika odnosno globalni etos.

GLOBALIZACIJA I NEZAPOSLENOST

Jedna od često spominjanih točaka kritike, kada je o globalizaciji riječ, jest da ona u industrijaliziranim društvima uzrokuje nezaposlenost, jer poduzeća koja djeluju globalno sele svoju proizvodnju u zemlje s niskim plaćama, niskim socijalnim troškovima i niskim troškovima zaštite okoliša te je stoga – uslijed otvaranja tržišta za proizvode iz jeftinih zemalja – naša radna snaga, osobito niskokvalificirana, izložena pritisku. U socijalno-etičkom pogledu postoji određena nesigurnost s obzirom na taj problem, jer je s jedne strane gubitak radnih mjesta u industrijaliziranim društvima zlo, i jer dolazi do nepoželjnog pritiska na platne i socijalne standarde te standarde zaštite okoliša.

No s druge su strane niski troškovi proizvodnje u siromašnim zemljama ako ne jedina, a ono najvažnija prednost u odnosu na industrijalizirane zemlje.

Kako pronaći izlaz iz te dileme? Prije svega, od bogatih industrijaliziranih zemlja treba tražiti dosljednost, koja nije došla do izražaja u već navedenom Dokumentu VIII. općeg zasjedanja: nije etički opravdano tražiti i koristiti se pristupom tržištima siromašnih zemalja, a vlastita tržišta štiti protekcionističkim mjerama. U tom smislu posve je u pravu honduraški nadbiskup Rodriguez,²² kada traži da i siromašne zemlje imaju pristup poštenoj i slobodnoj svjetskoj trgovini jer za tim imaju goruću potrebu. Dakako, odmah mora nadodati i ovo: političari koji bi u bogatim zemljama svojim biračima bez uvijanja prikazali ovakvo stanje stvari, imali bi manje izgleda biti ponovno izabrani. I sami biskupi u bogatim zemljama nalaze se u tom smislu u opasnosti da izgube ili barem oneraspolaže svoje vjernike kad bi zauzeli konkretan i jednoznačan stav. Iz toga svakako ne treba zaključiti da gospodarsku istinu o nužnosti solidarne i pravedne raspodjele rada i drugih mogućnosti za život – i to na nacionalnoj i međunarodnoj razini – treba prešutjeti, nego ovo pitanje valja uočiti, što je više moguće ublažiti ili barem naći kompromisno rješenje. Na konkretnom planu bit će nužno pripremiti i potaknuti radnike u industrijskim zemljama da se možda prekvalificiraju u izglednija i – s obzirom na komparativne prednosti troškova – prihvatljivija zanimanja, osigurati ih protiv osiromašenja pomoću socijalne mreže te općenito posredovati dinamiku i fleksibilnost kao važno usmjerenje na gospodarskom polju. Ono što je u takvim situaci-

jama teško, ali i nužno, jest imati oka za mnogo siromašnije ljude u zonama bijede ovoga svijeta, koji u stupici nezaposlenosti nemaju socijalnih mreža koje bi ih prihvatile, ali i imati oka za otežane životne okolnosti ljudi u zemljama u tranziciji. U ovom kontekstu valja upozoriti i na to da gospodarstvo općenito nije igra u kojoj se odjednom zarađuju milijuni, a kad to i jest, onda jest samo kratkoročno: da, prema tome, od poštene, pravedne i slobodne svjetske trgovine svi dugoročno dobivaju, dakle da imaju više nego ako se međusobno izoliraju. Poštena, pravedna i slobodna svjetska trgovina, naime, kadra je spriječiti institucionalnu sklerozu²³ te na široj osnovi ojačati kupovnu moć i tako osigurati radna mjesta.

ZAHTJEV ZA PRAVEDNIM MEĐUNARODNIM OKVIRNIM PORETKOM

Ako globalna slobodna trgovina ima svojih prednosti, zašto onda u svijetu ima toliko siromaštva? Za to ne mora biti kriva globalizacija po sebi, nego društvene strukture u siromašnim društvima te nedostatak nacionalnih i međunarodnih (globalnih) okvirnih poredaka. Moguće je zamisliti da bi bez globalizacije stanje bilo još gore. Žele li pozitivne strane globalizacije, dakle, pojačani gospodarski rast i porast blagostanja, biti u odgovarajućem razmjeru svima na korist, potrebne su odgovarajuće pravedne državne i društvene strukture te globalni okvirni poredak. Njih, međutim, nedostaje u znatnoj mjeri. Poznato je da je za učinkovitost ekosocijalnog tržišnog gospodarstva potrebna liberalno-socijalna i pravno-državna demokracija. No takvi državni i društveni oblici u svijetu su zapravo u manjini. Općenito nema na odgovarajući način izgrađenog i razrađenog me-

đunarodnog pravnog ustrojstva s institucijama koje bi to pravno i provele. Bilo bi, primjerice, nužno osigurati zaštitu privatnog prava u ekonomskom smislu te mogućnost sklapanja ugovora, koji bi u slučaju nepoštivanja bili djelotvorno zaštićeni. Oba uvjeta u današnjem svijetu država, prema Watrinu,²⁴ nisu u dovoljnoj mjeri ispunjena. Ne postoji, primjerice, svjetska središnja banka, kao ni opće prihvaćena automatska pravila za svjetske mjere na području financijske i porezne politike.²⁵

Tako je politički okvirni poredak uz koji je vezan slobodni međunarodni gospodarski promet “neprestano u opasnosti da se slomi pod pritiskom protekcionističkih interesa”.²⁶ Postojećim međunarodnim institucijama – Organizaciji za gospodarsku suradnju i razvoj (OECD), Međunarodnom monetarnom fondu (MMF), Svjetskoj banci, Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO), Međunarodnoj burzi rada, predloženom Multilateralnom investicijskom sporazumu (MAI) i sličnim multilateralnim sporazumima – predbacuje se da jačaju moć onih koji su ionako povlašteni, a da zapostavljaju siromašne i slabe zemlje.²⁷ Potrebne su odgovarajuće transparentne kontrolne instance takvih institucija. Ostaje međutim da globalni problemi zahtijevaju i globalne ustanove, kao i njihovu kontrolu.

Potreba za globalnim institucijama koje bi upravljale i nadzirale globalne gospodarske djelatnosti to je očitija što se više u procesu globalizacije uočavaju velike fuzije poduzeća, koja prijete da će postati ‘opasnima’ pošto zavladaju svjetskim tržištem jer znatno nadmašuju sposobnost i moć kontrole nacionalnih vlada. Činjenica je da već sada kod odluka o investicijama i otvaranju filija-

la uvjete mogu diktirati finansijski snažni investitori, a da ti uvjeti ne donose dobro tamo živućem pučanstvu. No gospodarsko poduzetništvo nije u prvom redu graditelj putova ljudskih prava i standarda, nego zastupa interese dobiti. Ne postoje uzalud na nacionalnoj razini zakoni koji ograničuju odnosno sprječavaju monopoliziranu gospodarsku moć. Ta je stvar osobito izražena kada se radi o takvim velikim fuzijama međunarodnih poduzeća u medijskom području,²⁸ koja bi trebala vršiti važnu ulogu u kontroli političke i gospodarske moći: tada se postavlja goruće pitanje tko kontrolira kontrolore. Sjetimo se samo problema senzacionalističkih časopisa s velikom nakladom naše zemljopisne paralele.

Istinski globalne institucije, koje nadilaze interese nacionalnih država, nadalje, potrebne su i važne i zbog toga što su na globalnom tržištu asimetrično podijeljene mogućnosti nacionalnih država da nametnu svoje gospodarsko političke interese.²⁹ Tako, primjerice, ekonomski razvoj u SAD-u više utječe na događanja u Paragvaju nego obratno. Djelotvorne globalne institucije mogle bi na ovom području skrbiti o određenoj ravnoteži.

MEĐUNARODNI REGIONALNI SPORAZUMI KAO PUT?

Dosadašnji tijek razvoja nadržavnih, dakle međunarodnih institucija sa svrhom koordinacije i kontrole uči nas da je lakše osnovati i sagraditi funkcionalne regionalno-globalne ustanove, primjerice u Europi, nego univerzalno-globalne. To je očito ne samo na području ljudskih prava, nego i na području gospodarstva. Među regionalno-globalnim asocijacijama s odgovarajućim institucijama koje su od posebnog interesa za našu temu,

osim Europske zajednice treba spomenuti još dvije: NAFTA (kratica za North American Free Trade Agreement, riječ je, dakle, o zoni slobodne trgovine između SAD-a, Kanade i Meksika) te AFTA (kratica za ASEAN Free Trade Area, dakle azijska zona slobodne trgovine, kojoj pripada devet članica iz Association of South-East Asian Nations. Taj ASEAN pakt predstavlja ujedinjene južnoazijske zemlje za promicanje gospodarske, političke i socijalne suradnje). U takvim regionalnim sporazumima očito se vidi realističniji put do nadnacionalne koordinacije. Ipak valja imati na umu na što u vezi s tim upozorava Helmut Hesse kada piše: "Zabrinuti glasovi iz zemalja Trećega svijeta o mogućoj izgradnji 'europske utvrde' ili o ograđivanju zajedničkog tržišta koje su stvorile SAD, Kanada i Meksiko prema svjetskom tržištu, pokazuju da su regionalni sporazumi o koordinaciji možda lakše provedivi, ali da u isto vrijeme u sebi kriju opasnost novih globalnih ekonomskih zapostavljanja. Iz teorije oligopola poznato je koliko nestabilno i konfliktima opterećeno može biti snažno tricentrično gospodarstvo, budući da moćni regionalni gospodarski blokovi mogu raditi jedni protiv drugih s većim izgledima za uspjeh nego što je to moguće pojedinim državama. Potrebni su osobiti naponi da bi se postigla ravnoteža između globalizacije i regionalizacije".³⁰ Kada je o tome riječ, bit će, primjerice, važno da tranzicijske zemlje nađu odgovarajuće mjesto u Europskoj Uniji.

Pogled u prošlo stoljeće podsjeća nas da povijest, barem desetljećima, može ići i u negativnom smjeru, ako se proces globalizacije pravodobno i

ZAKLJUČAK

optimalno ne usmjeruje. Ovdje se misli na odlomak iz Manifesta Komunističke partije iz 1848. godine, gdje između ostalog piše: “Trajni preokreti u proizvodnji, neprestana potresanja svih društvenih stanja, vječna nesigurnost i pokret tipični su za epohu buržoazije više nego za bilo koju drugu. Svi čvrsti i zahrđali odnosi s popratnim starim i poštovanja vrijednim predodžbama i nazorima nestaju... Potreba za sve širim tržištem za svoje proizvode tjera buržoaziju po čitavoj zemaljskoj kugli. Ona se mora svagdje ugnijezditi, svagdje započeti, svagdje uspostaviti veze... Ona je... industriji ispod nogu izmakla nacionalno tlo. Prastare nacionalne industrije su uništene, a uništavaju se svakodnevno. Potiskuju ih nove industrije... čiji se proizvodi koriste ne samo u zemlji, nego istodobno u svim dijelovima svijeta”.³¹

Nadajmo se da će pobijediti dalekovidni razum i lojalna solidarnost nad individualnim egoizmom koji je specifičan za skupine, poduzeća, nacionalne države i regije.

Sažeto i zaključno može se, prema studiji stručne skupine ‘Svjetsko gospodarstvo i socijalna etika’ te prema crkvenim ustanovama Adveniat, Caritas internationalis, Misereor, missio Aachen, missio München i Renovabis, reći slijedeće: “Proces globalizacije pridonosi doduše porastu blagostanja u svijetu, ali tendenciozno vodi prema znatnim pomacima u raspodjeli na štetu slabije kvalificirane radne snage u industrijskim zemljama i siromašnijih slojeva pučanstva u zemljama u razvoju i tranzicijskim zemljama. Osim toga, učinci rasta zasnivaju se djelomice na nedovoljnom odvajanju sredstava za zaštitu okoliša te time stvaraju problem međugeneracijske raspodjele”.³² A malo dalje ista studija kaže: “Kada prevla-

davanje granica postane prvotnim etičkim mjerilom sveopće odgovornosti, onda prvenstveni cilj političkog upravljanja mora biti da se pomoću politički uređenih okvirnih uvjeta, koliko je to moguće, spriječi da proces globalizacije ne bi podijelio ljude i naraštaje na pobjednike i gubitnike. Kao što je u doba nacionalnih ekonomija zadaća države bila (i ostaje) da uz pomoć okvirnih uvjeta tako upravlja tržištem i njegovim neupitnim snagama, da bude djelotvorno na korist svima, tako su i danas potrebni sporazumi i institucije na svjetskoj razini kako bi se taj uzor socijalnog tržišnog gospodarstva primijenio na globalnu ekonomiju. Riječ je, dakle, o prethodnom stvaranju što poštenijih i pravednijih polazišnih uvjeta. Ako pak dođe do nepravdi, što se vjerojatno nikada neće moći dokraja spriječiti, treba ih ispraviti naknadnim i primjerenim zahvatima. To vjerojatno i dalje mora biti zadaća na nacionalnoj razini”.³³ I još se mora nadodati kako mogućnosti neke zemlje da se okoristi globalizacijom svakako ovise o njezinim političkim i sličnim mjerama.³⁴

BILJEŠKE

- ¹ J. B. Donges, Die Globalisierung der Wirtschaft: Eine positive Entwicklung, u: *Volkswirtschaftliche Korrespondenz der Adolf-Weber-Stiftung* 37 (1998), br. 9, ondje 1.
- ² Ch. Watrin, Die Herausforderung der Globalisierung: Chancen und Notwendigkeiten, u: A. Rauscher, (Hrsg.), *Zukunftsfähige Gesellschaft. Beiträge zu Grundfragen der Wirtschafts- und Sozialpolitik*, Berlin 1998, 86, 69.
- ³ P. A. Samuelson/W. D. Nordhaus, *Volkswirtschaftslehre. Grundlage der Makro- und Mikroökonomie*, Sv. 2, Köln 1987, 641.
- ⁴ *Isto*, 642.
- ⁵ O. Landmann, Die Globalisierung: Wachstumsmotor oder Job-Killer?, u: *Hamburger Jahrbuch für Wirtschafts- und Gesellschaftspolitik* 44 (1999), 133-152, 136.
- ⁶ Usp. *isto*, 140.

- ⁷ *Isto*, 150.
- ⁸ “There is no doubt that globalisation is contributing enormously to global prosperity”, Ch. Watrin, *Die Herausforderung der Globalisierung ...*, 71.
- ⁹ To je glavna teza knjige: F. Fukuyama, *The End of History and the Last Man*, New York 1992.
- ¹⁰ Ch. Watrin, *Die Herausforderung der Globalisierung ...*, 75.
- ¹¹ Usp. *isto*, 74.
- ¹² G. Burtless/R. Z. Lawrence/R. E. Litan/R. J. Shapiro, *Globophobia*, Washington 1998.
- ¹³ H.-P. Martin/H. Schumann, *Die Globalisierungsfalle. Der Angriff auf Demokratie und Wohlstand*, Reinbeck/H. ⁸1996.
- ¹⁴ V. Forrester, *Der Terror der Ökonomie*, München 1998 (džepno izdanje).
- ¹⁵ E. Luttwak, *Turbo-Kapitalismus. Gewinner und Verlierer der Globalisierung*, Wien 1999.
- ¹⁶ O. Landmann, *Die Globalisierung ...*, 133.
- ¹⁷ *Isto*, 133.
- ¹⁸ Der Herrschaft widerstehn – das Leben bejahen: Die Herausforderung der Globalisierung. Dokument der VIII. Vollversammlung des Ökumenischen Rates der Kirchen vom 3. bis 14. Dezember 1998 in Harare/Simbabwe, u: *Una sancta* 54 (1999), 16–24, 17.
- ¹⁹ *Isto*, 18.
- ²⁰ Globalen Mächten widerstehen. Globalisierung. Ein offener Brief der Sorge und der Hoffnung, u: *Junge Kirche* 59 (1998), 445–452, 446.
- ²¹ *Isto*, 447.
- ²² Usp. Bischof für internationalen Gerichtshof für Wirtschaftsverbrechen. Honduranischer Erzbischof Rodriguez: ‘Schmutziges Geld’ von Diktatoren und Drogenhändlern muss der Kampf angesagt werden, u: *Kathpress-Tagesdienst*, br. 294, 30. 12. 1999, 10.
- ²³ Usp. M. Olson, *The Rise and Decline of Nations*, New Haven 1982.
- ²⁴ Ch. Watrin, *Die Herausforderung der Globalisierung ...*, 82 s.
- ²⁵ Usp. H. Hesse, Globalisierung, u: Enderle, G. u. a. (Hrsg.), *Lexikon der Wirtschaftsethik*, Freiburg/Br. 1993, 402–410, 408.
- ²⁶ O. Landmann, *Die Globalisierung ...*, 140.

- ²⁷ Usp. *Der Herrschaft widerstehen ...*, 17, 24.
- ²⁸ Usp. npr. Größte Fusion aller Zeiten führt Medien und Internet zusammen, u: *Die Presse*, 11. 1. 2000, 15.
- ²⁹ Usp. H. Hesse, *Globalisierung ...*, 406 s.
- ³⁰ *Isto*, 409 s.
- ³¹ K. Marx/F. Engels, Manifest der Kommunistischen Partei, u: *Isti, Werke*, hrsg. v. Institut für Marxismus-Leninismus beim ZK der SED, Bd. 4, Berlin 1974, 459–493, 465 s.
- ³² *Die vielen Gesichter der Globalisierung - Perspektiven einer menschengerechten Weltordnung*. Eine Studie der Sachverständigengruppe 'Weltwirtschaft und Sozialethik' und der kirchlichen Werke Adveniat, Caritas internationalis, Misereor, missio Aachen, missio München und Renovabis, hrsg. v. d. Wissenschaftl. Arbeitsgruppe für weltkirchliche Aufgaben der Deutschen Bischofskonferenz, Bonn 1999, 51.
- ³³ *Isto*, 51.
- ³⁴ Usp. *isto*, 54 s.